

Logika. Maga ez a szó, ~~logika~~ is, ^{mint filozófiai megnevezés,} a stoikusoktól származik, akik ezen ^{neufundamentális műveléssel, hanem} a kifejezésen a logosokról szóló tant, ~~tudományt~~ értették, amely értelmezésben, ^{ahol névint} a logosok ~~ismét~~ ^{ketten} jelentenek: a gondolatot és a szót. Amennyiben a logos/gondolatra vonatkozik, a megfelelő szak-tudományának dialektika a neve, amennyiben a szóval foglalkozik, rhetorika. Érdekes, hogy a tágabb értelemben vett dialektika a stoikusoknál jelentette ~~egyszerűen~~ a grammatikát is, vagyis a nyelvnek a tudományát, ^{ugyanakkor} jelentette annak a tudományát is, amit a nyelvvel kifejezünk, vagyis a fogalmak, képzetek tudományosságát: az ismeretelméletet.

tolk

A grammatikában alapvető kutatást végeztek, az összes nyelvi kategóriák, a mondat-és beszédrészek nevei, a flexiók megjelölése tőlük származik - de mindez inkább a pozitív nyelvtudományra tartozik. A stoikus grammatika megalapítója selenkeiai Diogenes.

Ismeretelméletük főproblémája ez: mi az igazság ^{mag, érintés} ~~amit ők~~ igaz ismeretnek, ~~fogak fel~~ ^a kritériuma? Szerintük ez a kataléptiké phantasia, vagyis - mai értelmezés szerint - egy olyan képzet /elképzelés/, amit az ész megragad, megvizsgál s azután igaznak ismer el. Ez a kifejezés a stoikus ismeretelmélet megértésénél igen sok zavart okozott, ~~mint~~ a jelzót, ^{a kataléptiké kifejezés} nyelvileg lehet aktív és lehet passzív értelemben felfogni /"megragadó és megragadott"/ s a két esetben másutt és másutt lesz ennek az ismeretelméletnek a súlypontja. Az a kérdés ugyanis, hogy a fantázia ~~képzete~~ a megragadó vagy ^{a képzet} őt ragadja-e meg? ^{valami?} Az utóbbi felfogás a valószínűbb: a lélek megragadja a képzetet, megvizsgálja s aztán vagy elfogadja, mint a tárgynak megfelelőt, vagy elutasítja magától, mint meg nem felelőt, ^{Lehet az is, hogy} ~~vagy~~ egyáltalán semmi véleményt nem nyilvánít vele szemben. Ebből kifolyólag egy ismereti tárgyról 3 féle vélemény, helyesebben állásfoglalás ^{lehet:} van: synkatathesis, ananeusis, epoché.

keint

REV. 2017.

NYELVTÖRTÉNET

szent könyvük - érdekes, hogy az újabb kutatások szerint ez valószínűleg azonos a pythagoreusok hieros logosával - s általában vannak vallásterjesztő propaganda irataik. Más az ő theogoniájuk s más a görög Hesiodosé, aki sose próbál egy lokális kultusznak híveket szereztetni, ami pedig az orfikusoknál *de és u.* Továbbá minden más misztikusok közül itt van az aszkézisnek - mint az istenséggel való együttélés alapjának, feltételének - a legnagyobb jelentősége. Ez sem görög vonás. Az " orfika életszabály" / s amit itt most elmondunk az teljesen áll megint a pythagoreusokra is / teljes vegetarizmust parancsol, állati gyapjuból készült ruhákat hordani tilt. Az élet védelmével függ össze a tojásevés tiltása is, de hogy a babevést / " aki ezt eszi, akár a szülei fejét is megehetné / miért tiltják a pythagoreusok és orfikusok egyaránt, nem tudni. Végső célja pedig mindezen aszkézisnek, azaz tisztának maradásnak és bizonyos ritusok elvégzése által: tisztává válásnak, megtisztulásnak csak az lehetett, hogy a ^{pythagoreus} / embert a tulvilágra előkészítse, a lelket minden szennyől megtisztítsa. A lélek halhatatlanságának a hite - ami semmikép nem görög / talán trák / eredetű - az orfika-pythagoreus körökben bukkan fel először a görög kultúrában. Nem görög karakterű az orfikus - misztikusok központjában álló véres, nyers mithosz sem: Zagreus isten szétszaggatása a titánok által.

Ezek után az orfikusokról mondottak után - vissza kell térnem a régi pythagoreusokhoz. De nem tehetem ezt anélkül, hogy meg ne mondanám, hogy Wiclanowits élete utolsó nagy könyvében: a Glaube der Hellenen II. kötetében /1932/ nagyon skeptikus 1/ arranézve, hogy voltak-e egyáltalán orfikusok s 2/ ha igen, miféle szellemi rokonságban álltak ezek a pythagoreusokkal. Rámutat még másfelől arra a két nehézségre is, hogy Orpheus személye ellentétben áll a szétszaggatott Dionysosszal és hogy az orfikusoknál "görögebb" pythagoreusokat sajátos kultuszuk köteléke sose Dionysoshoz, hanem Apollonhoz fűzte.

Ezeknek a problémáknak a megoldása, az ellentétes álláspontok-
nak / Gomperz, Frank/ az áthidalása nem a mi feladatunk. Kerényi
előbb említett kiváló cikkében megpróbálkozik vele s nézetének ide
tartozó része szerint az orfikus-pythagoreizmus szellemi kapcsolati
ténye / s ebből kifolyólag az orfikus miszteriumok ténye / Willanowitz/
aggályai ellenére sem adhatók fel.

Beszéljünk most mindenekelőtt a pythagoreizmus forrásairól,
amelyek ép arra készítettek, hogy a régi pythagoreizmust is bevon-
juk vizsgálódásaink körébe. Zeller szerint minél jobban távolodunk
időben a krotóni iskola alapításának s az alapító életének korszak-
ától, a források annál jobban szaporodnak. Ez így is van. Az egyik
adat Xenofanestól származik, aki szerint egyszer Pythagoras arra
elmenvén, ahol ép véletlenül egy kutyát ütöttek, nagy részvétet
érezett s így szólt: "Ne üsd, egy barátom lelke lakik benne: a hangjá-
ról megismerem." Ez a vers a metempsychosis-ra vonatkozik s arra
vonatkozik Empedoklesnek egy verse is. Herakleitos gúnyolja
Pythagoras polymathiáját, Herodotos⁴⁾ tisztelettel emlékezik meg róla,
mint a görögöknek nem legutolsó, - gyengébb bölcséről. Sokrates
beszél Pythagoras egyiptomi utjáról, ahonnét a metempsychosis ta-
nát hozta, de ez nem lehet, mert az egyiptomiak nem ismerték ezt
a tanítást. Aristotelesnek van egy munkája "Az ugynevezett pythago-
reusokról", amely azonban csak kivonatokban ismeretes s nagyon
szófukar. Pontusi Herakleides Aristotelesnek / szintén Platon ta-
nitvány/ kortársa. Igen termékeny, de 50 művéből csak pár száz
fragmentum maradt fent. Egy regénye van Abazis, amelyből fennmaradt
Pythagorasnak a pokolba való leszállásának története. Magának Pytha-
gorasnak az életéről három biográfia maradt fenn a császárság korá-
ból: Porphyrios, ~~Jamblichos~~, Diogenes Laertius tollából. / Utóbbi
forrása Alexander Polyhistor/ Ezekkel az életrajzokkal majd az
ujpythagoreizmus tárgyalásánál foglalkozunk.

⁴⁾ Héraclite parle de Pythagoras avec un dédain acrimonieux, Xénophène
avec dérision, Hérodote avec respect, Empédocle avec enthousiasme.

Most beszéljünk ne az életrajzokról, hanem Pythagoras életéről. Mint mondtam, Samosban született és cca 40 éves volt, mikor Italiába ment. Samosi életéről alig tudunk valamit. Mesterei / a legendák szerint/ Anaximandros Pherekides - nem valószínű. Prokomusosi Aristeas /orvos/ és a hiperboreai Abazis /kiről Herakleides regénye szól/ s aki állítólag Apollo papja volt - legendás alakok. De az lehet, hogy már Samosban megmutatkozott Pythagoras komplex egyénisége /pap, politikus, filozófus, természettudós, matematikus, zenész, orvos stb./ Ezt bizonyítja Herakleitos megjegyzése Pythagoras polymathiájáról. Arról, hogy Pythagoras sokat s mindenfelé utazott /Perzsia, Egyiptom, Gallia stb./ sok legenda van. Ezek az utak mind Kroton előtt lehettek. Mikor Krotonban kiköt, a senatus gerusia kérésére három beszédet mond, férfiak, nők, ifjúság számára. Nagy siker. Tanítványok sereglenek mindenfelől. Új életstílus: társas alapon nyugvó lehető erkölcsi tökéletességre való törekvés. Szerzetesrend - de van családi élet és fizikai kultúra. Nők is vannak a szövetségben. Diogenes Laertius Pythagoras életrajza szerint morális tanait Pythagoras egy delphii papnőtől Themistokleiatól kapta. A szövetség nemcsak Krotonra limitálódott, egész Délitáliában voltak ilyen pythagoreus telepek. Azt mondhatni, hogy a pythagoreizmus az ósi itáliai filozófia, mert noha Pythagoras Ioniából jött is, a filozófiája itt terjedt, adoptálódott. Hogy Pythagorasnak milyen csodálatban és tiszteletben volt része kortársaitól - bizonyítja egy Aristotelesnél megmaradt formula: háromféle értelmes élőlények vannak: az istenek, az emberek és Pythagoras. Persze ez a lelkesedés nem volt egyhangú. Krotonban ellenforradalom tört ki a város társadalmában. Kylon - egy gazdag és jócsaládból való férfi - volt az egyik feje. Mikor házat körülfogták, felgyújtották, Pythagoras Metapontusba menekült, ahol később meghalt. A krotoni reakcióval egyidőben a többi délitáliai pythagoreus telepek is elpusztultak, kivéve kettőt: 1/ Rhegiumban 2/ Tarentumban. Utóbbi vezetője Archytas, aki Platonnal volt kapcsot

latban. A többi gyarmatok pusztulásával sok pythagoreus visszament Görögországba, ahol Thébében és Phlionteban új pythagoreus szövetségeket alapítottak. A Thébei vezetője Philolaos, a második pythagoreus generáció nagy embere. Az ő iskolájához tartoznak a Phaidonban Sokrates beszélgetésének thébei résztvevői: Simmias és Kebes. Lysis pedig, egy másik platoni dialogus címhőse: Philolaus után a thébei iskola vezetője. Philolaos az egyik az iskola tagjai közül, aki egy filozófiai munkát publikált. / N.B.A. "filozófus" szó kreálását ahogy Pythagoras személyéhez köti. Diogenes Laertius életrajzában olvassuk, hogy a pliusi zsarnok Leon kérdésére stb. / Philolaus munkája mint forrás Pythagoras tanaira nem használható, de azért végtelenül értékes a régi pythagoreizmus megismerésének szempontjából, bár valódiságával szemben előbb is, most is sok aggály forog fenn. Régi források még Alkmaion és Archytas fragmentumok.

A régi pythagoreizmus filozófiája. - A kiinduló pont a matematikai kutatás, ami által Pythagoras a tudományos matematika megalapítója lett. Közismert a Pythagoras tétel a derékszögű háromszögben a kotheták négyzetének összege egyenlő a hipotenonza négyzetével. E tétel felfedezése után a hagyomány szerint Pythagoras hálaadó áldozatot mutatott be az isteneknek. Azt a tételt is, amely szerint a háromszögben a szögek összege 180° azaz $2 \times 90^\circ$ /L/-el egyenlő, Endamos a peripatetikus filozofus, a pythagoreusokra vezet vissza. A pythagoreus metafizika sok vonatkozásban összefüggött ezekkel a matematikai spekulációkkal. Ez összefüggésről Aristoteles a Metafizikában ezt írja: " A pythagoreusok voltak az elsők, akik matematikával komolyan foglalkoztak. E tudományban való jártasságuk alapján hirdették azt is, hogy a matematika alapjai azonosak a létezés alapjaival. Mivel pedig a matematikában minden a számokon alapszik, a pythagoreusok pedig azt találták, hogy a számok a létezőkkel sok közös vonást mutatnak / többet, mint a föld, víz, tűz,

levegő/, így bizonyos létezőket azaz dolgokat bizonyos számokkal azonosítottak. Továbbá a számokban találták meg a harmonia jellemző tulajdonságait és viszonyait, s azt hirdették, hogy az egész égbolt szám és harmonia." És most nagyon érdekesen fejezi be ezt a tudósítást Aristoteles: " Ami hasonlóságot az égbolt jelenségei és a harmonia meg a számok természete közt csak fel tudtak fedezni, azt a kozmológiájukban mind felhasználták, s ahol még valami hiányzott, oda kerestek még valamit, hogy a világképük egy összefüggő egészet alkosson." Aristotelesnek ez a legfőbb híradása a pythagoreizmusról, amit a többi, itt-ott közbeszurt megjegyzései csak megerősítenek. Aristotelesnek egy másik érdekes megjegyzése szerint a valóságot a pythagoreusok úgy is szokták felfogni, mint a számok világának utánzatát." /

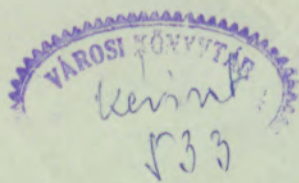
/ Ami a mimesis szót illeti, ezt Aristoteles aligha találhatta meg a pythagoreusoknál, hanem valószínűleg ő a saját felfogásában és a saját terminusaival adta vissza azt, amit a pythagoreus szövegekben implicite talált. Általában feltehető, hogy a pythagoreus nyilatkozatokat túlságosan interpretálta. Másutt meg vitatkozik velük, hogy a számokból, amelyeknek nincs súlyuk / anyagi valóságuk / vezetik le a való világ jelenségeit. A szerves világ fokozatos tökéletességi sorát a számok sorával vetette össze. Itt a 4-es számnak / tetraktis / nagy jelentőség volt. A világot ép a benne levő rend és harmonia miatt Pythagoras nevezte először kosmosnak. - Voltak bizonyos, 4 illetve 10 tagu ellentéttáblázataik, amelyek a későbbi Kategoria elméletekre emlékeztetnek. Ime a 10 tagu / Aristoteles / táblázat: 1 / Határ és határtalan; 2 / egyenes és ferde; 3 / egység és sokaság; 4 / jobb és bal; 5 / him és nő; 6 / nyugvó - mozgó; 7 / egyenes és görbe; 8 / fény - sötétség; 9 / jó - rossz; 10 / négyzet-lap - téglalap; A 4-es táblázat / Herakleitos /: nappal-éjjel; nyártél; háboru és béke; jóllakás és éjség; -

Kozmologia nem sokban különbözik Anaximander és Anaxinandrosétól. /Ép a ion kozmologia különbözteti meg a pythagoreizmust az orfikától/. Mert a világ harmónia, volt kezdete és lesz vége. A kezdete az, ami a számé: a határozatlan határozottá válik; jelen esetben a határozatlan levegő /pneuma/ válik határozottá az által, hogy az égbe betüremlik. Az ég quasi ezt kintről belélegzi - ezt samosi Aristarchos tanította 280 táján Kr.e. - a benne lévő központi tűz /hestia/ hatására. Ily értelemben mondta Hippasos, hogy a tűz kezdete mindennek, s nem Herakleitos hatása alatt. Az egyes dolgok aztán a pneuma sűrűsödéséből és ritkulásából lesznek. /Itt a filozófus elképzelését az élőlény fogalma determinálja / Ez a processus a nagy év végével befejeződik /"vita venturum saeculum"/ és minden újból, ugyanugy megkezdődik. Több világ van, de számuk véges, hogy mennyi, azt egy Petronius nevű késői pythagoreus számítottá / \triangle /.

A sferák ^{ája} harmoniájáról Aristoteles De Coelo munkájában olvasunk. E tan azon a megfigyelésen alapszik, hogy minden gyorsan mozgó test hangot ad. Az égitestek által adott hang magassága függ a távolságtól, amennyire a rendszer központjától vannak. E távolság megfelel a hurhossznak, a lírának, aminek a hangtani követelményeivel és sajátágaival a pythagoreusok szintén foglalkoztak. /Miért nem halljuk a szférák zenéjét? Szokás! /

Ami a pythagoreusoknak a lélekre vonatkozó tanítását illeti, a metempsychosist már említettük, amelynek feltétele természetesen a lélek halhatatlansága. De van egy más tanítás is e téren a pythagoreusok nevéhez kötve, ami viszont nem egyezik meg az előbbi, a lélek halhatatlanságára vonatkozó tanítással és ez az, hogy a lélek a test erőinek harmóniája. Annnyiban beleillik a rendszerbe, hogy a lélek harmóniája a testnek, mert az egyensúlyt, rendet fenntartja és az életet így lehetővé teszi. Szóval a test függ a lélektől s nem a lélek a testtől. A lelket egyesek azonosították a napfényben

Poseidonius 135-ben született ~~Kr. e.~~ Szíriában, s meghalt 50-ben, ~~Kr. e.~~
 85 éves korában. Már ifjúkorában elhagyta szülővárosát, Athenben
 tanult filozófiát, ahol Panaitios tanítványa volt. Ennek halála után
 elhagyja Athent s nagy, tudományos célu utazásokat tesz. Bejárja a
 Földközi tenger partvidékét, Sziciliát, az Adriát, Galliát, Hispá-
 niát. Minden érdekli. ~~Es nem éri be azzal, hogy filozofiaileg dedukál-~~
 ja az istenségnek a mindenséggel való ^{armonizációját} egyenlőségét, hanem
 ő mindakettőt - vagy egyet - ismerni akarja ~~és pedig nem spekulá-~~
 cióból, ^{- is érte az új szempont -} hanem közvetlen szemlélet, megismerés alapján. ^{Nem tudja} hogy milyen
 évben, vagy években tette ^{meg nagy} útjait, ^{de} nem tudja. Annyi biztos, hogy
 földrajzi, csillagászati, fizikai, történeti érdeklődése elvitte
 őt egészen Spanyolország nyugati partjához: Gadesba, itt tanulmányoz-
 ta a tenger ár-apály jelenségeit. A hellenizmus korának ő a legnagyobb
 tudósa. Valamiképp Keyserlinghez - egy erősebben természettudományi
 beállítottságú - hasonlít, akinek a filozófiája nem volna elkép-
 zelhető utazásai nélkül, ~~utazásai filozófiája nélkül.~~ Ezt lélektanilag
 úgy kell elképzelni, hogy az ilyentípusu embernél a filozofusnak
 az ideát, az általánosat, látó és kereső tekintete, ezt ^{az} ideát,
 ezt az absztraktumot - mint a művész, vagy természettudós - mindig
 az egyesben, ^{az} egyéniben, ^{az} konkrétumban keresi és leli meg. Az egység-
 ben látja a sokféleséget és a sokféleségben az egységet. Ezért ma-
 radt Poseidonius minden vonatkozásban oly közel, az élethez, amelyet
 nála jobban szeretni, érteni, csak egy másik művész, költő, termé-
 szettudós, filozófus - Goethe tudott. Poseidonius legkiválóbb kuta-
 tója Reinhardt azt írja róla: " Er ist der grösste Augendenker der
 Antike. Aristoteles verblasst, Platon entschwebt in seinen Mythen
 wie in seinen Logoi in das Reich der übersinnlichen Bedeutung. Auch
 seine kosmische Entwürfe haben das Erhaben - Vage, das den Jenseits-
 menschen zeichnet. Auch Chrysipp und Zenon haben keine Augen, wenn
 sie denken. Als Anschauung, Gesichtserlebnis im eigentlichen Sinn,

Középkor
 pol. tört. hálter (P. H. H.)
 Panaitios élet.
 Pos.

Rej: St
 Kapitány (Graz. 7. évf. elv.)
 elv. évf. elv.
 1894. évf. elv.